

De mode is geen bondgenoot

Sarah Vandoorne

Kledingmerken vielen door de mand nadat ze zich via sociale media uitgesproken hadden voor Black Lives Matter. Academics en activisten wijzen steeds vaker op het koloniale verleden waar de mode-industrie op steunt, nog altijd. De oorsprong van deze sector kan getraceerd worden tot de slavenhandel en doorgetrokken tot klimaatongelijkheid.

‘Racisme zit diep in het hart van de mode-industrie. Deze industrie boekt monsterwinsten door zwarte en bruine vrouwen uit te buiten.’

In een opiniestuk voor *The Guardian* legt Kalkidan Legesse, een sociaal ondernemer uit het Engelse Devon, haarfijn uit waarom het debat over structureel racisme ook op de mode-industrie van toepassing is. Volgens Legesse is het niet aan merken om nu aanspraak te maken op de strijdkreet *Black Lives Matter*.

Dat is exact wat er aan het gebeuren is. Van ‘Just do it’ naar ‘Don’t do it’: Nike, dat zijn sportkleding onder andere laat maken in Indonesië, was een van de eerste kledingmerken die op de band sprong. In hun kielzog volgde zowat elke grote naam in de mode. Een heleboel merken die hun orders annuleerden in volle coronacrisis en nog steeds weigeren hun leveranciers daarvoor te vergoeden, zoals Primark, Topshop, Walmart en Urban Outfitters, kondigden een soortgelijke boodschap aan op hun Instagram. En worden daarvoor nu, terecht, op de vingers getikt.

‘Sociale media zijn een krachtig instrument om racisme aan te kaarten,’ legt Nederlandse modejournalist Bregje Lampe uit in haar nieuwsbrief, *Modelogica*.

‘Maar een medium als Instagram, dat gebaseerd is op een algoritme, werkt óók kuddegedrag in de hand. En daar wringt het soms. Toen het zwarte vlak het algoritme begon te domineren, kwamen een heleboel merken vrijwel direct met een statement. Alsof racisme een branding opportunity is. Niet dus.’

Alle opportunistische Instagramposts ten spijt: de meeste merken zijn geen bondgenoten. ‘Het economisch misbruik waar *fast fashion* op teert, is volledig gebaseerd op onze koloniale geschiedenis’, schrijft sociaal ondernemer Legesse onomwonden in haar opiniestuk.

Koloniale roots

Misbruik en racisme in de mode-industrie dateren zelfs van lang voor *fast fashion*. Dat beargumenteert Brits auteur en journalist Tansy Hoskins in haar eerste boek, *Stitched Up*. ‘De oorsprong van de mode-industrie,’ schrijft ze al in 2014,

Het economisch misbruik waar fast fashion op teert, is volledig gebaseerd op onze koloniale geschiedenis.

‘kan teruggebracht worden op de slavenhandel. Hoeveel katoen is niet geteeld door Afrikaanse slaven in de VS? En hoe vaak was textiel geen ruilmiddel om slaven mee te kopen?’

Vervolgens beschrijft Hoskins de industrialisering en de komst van de *spinning jenny* als een intrieste roman van Charles Dickens. ‘De meest kwetsbare arbeiders kwamen terecht in fabrieken.’ Dat is nog steeds aan de gang, zij het aan de andere kant van de wereld. En ook dat heeft alles te maken met het structureel racisme, beargumenteert de journalist op sociale media naar aanleiding van de recente protesten. ‘Op de labels

in onze kleren lezen we “Made in Bangladesh” of “Made in Pakistan”. Het zijn trieste koloniale linken die van geen ophouden willen weten,’ aldus de Britse auteur.

‘De meest kwetsbare arbeiders kwamen terecht in fabrieken.’ Dat is nog steeds aan de gang, zij het aan de andere kant van de wereld.

Zelf reisde ik afgelopen zomer naar Indonesië om de kledingindustrie daar onder de loep te nemen: een Nederlandse ex-kolonie. In *Congo* schrijft David Van Reybrouck dat in de Belgische

ex-kolonie, naast rubber, ook volop katoen geteeld werd. Congo blijft een land vol natuurlijke rijkdommen — kobalt, om er eentje te noemen — en die verdwijnen allemaal in onze smartphones.

En wat wint de bevolking van Congo, Indonesië, India, Pakistan en Bangladesh daarbij? Hoskins windt er geen doekjes om. ‘*No clothes exist that have been made without the exploitation of human labour.*’

Ecologisch racisme

Politicologe Françoise Vergès, een Française uit Réunion, spreekt niet enkel over racisme op vlak van arbeid en kapitaal, maar ook over ecologisch racisme. In haar essay ‘Racial Capitalocene’, een tekst uit 2017, bespreekt ook zij een casus van giftige afvalstoffen, deze keer in de VS.

Uit historische cijfers van de United Church of Christ Commission for Racial Justice, die dateren van 1987, blijkt dat de afvalindustrie op basis van ras besliste waar ze hun fabrieken plaatsten om toxisch afval te verwerken. Drie op de vijf zwarte of ‘hispanic’ inwoners van de VS, de grootste minderheden van het land, bleken in de directe omgeving van zulke toxische sites te wonen. Iets recenter onderzoek van dezelfde organisatie, uit 2007, bevestigt de oorspronkelijke conclusie: ‘als we kijken naar wie binnen een straal van 3 kilometer van een gevaarlijke afvalverwerkende fabriek woont,’ zo concludeert het rapport dat Vergès aanhaalt, ‘zijn mensen van kleur nog steeds in de meerderheid.’

De jonge Amerikaanse milieuactivist Leah Thomas haalt in modetijdschrift *Vogue* actuelere studies aan die nogmaals bevestigen dat wijken met minderheden vaak de buurten zijn waar afvalverwerking plaatsvindt. Dat blijkt uit een studie over afvalwater in het *American Journal of Public Health* uit 2016. Andere studies waar Thomas op duidt, uit *Environmentalist International* en de *American Public Health Association*, wijzen bovendien op meer luchtvervuiling in wijken waar meer zwarte mensen dan

witte mensen wonen. *'Black Lives Matter* en milieurechten zijn intrinsiek gelinkt,' concludeert Thomas. De activist heeft daarom een beweging opgericht om zowel ecologisch als sociaal onrecht aan te kaarten: het Intersectional Environmentalist-platform. Daarmee beoogt Thomas 'een inclusieve vorm van milieubewustzijn, die identificeert op welke manier kwetsbare bevolkingsgroepen en de aarde aan elkaar verbonden zijn'.

Raciaal kapitaal

Voor politicologe Françoise Vergès is het al langer duidelijk dat milieu een politiek gegeven is. 'De klimaatopwarming en de gevolgen daarvan voor mensen in het globale Zuiden moet onderzocht worden buiten de milieuwetenschap om, in de context van ongelijkheid.' Die ongelijkheid komt volgens Vergès tot stand door het raciaal kapitalisme: de manier waarop, in onze huidige groeieconomie, veel mensen in het Zuiden die wegwerpproducten fabriceren voor het noorden 'in essentie ook wegwerpmensen geworden zijn, wier levens er niet toe doen'. Pas als we hun lijdensweg linken aan de lijdensweg van de natuur kunnen we gericht naar oplossingen zoeken, beoogt Vergès.

Om dat te vatten, verwijst de politicoloog in haar essay naar de Zweedse ecooloog Andreas Malm. In zijn boek, *Fossil Capital*, schrijft Malm over Bhopal, een stad in India. Daar ontplofte in 1984 een pesticidenfabriek. Het drama staat nog steeds bekend als de grootste industriële ramp ooit: door het gaslek stierven meer dan tienduizend mensen, 40.000 anderen raakten gewond. In Bhopal produceerde het chemiebedrijf Union Carbide aldicarb, een van de dodelijkste pesticiden ter wereld. De pesticide werd gebruikt op katoenplantages in onder andere de VS en India. In Europa is aldicarb verboden sinds 2003. De opvolger van Union Carbide, Dow Chemical Company, was er net als Nike en Walmart als de kippen bij om te publiceren over Black Lives Matter op hun sociale media. Via de gekende kanalen liet het management van de chemiereus weten dat ze 'niet stil kunnen blijven als ze ongelijkheid en onrechtvaardigheid zien'. 'Best een mooie boodschap', schrijft econoom en journalist Sam Ashworth-Hayes op het ideeënplatform Quilette daarover. 'Maar het klopt niet dat de opvolger van Union Carbide het nu opneemt voor sociale rechtvaardigheid, terwijl de site in Bhopal nog altijd niet geruimd is. Tot op vandaag is het water in de omgeving niet drinkbaar omdat er toxische bestanddelen inzitten.'

Aan de frontlinie van de klimaatcrisis

De meeste studies die kritiek leveren op kolonialisme en imperialisme trekken die kritiek niet door naar het milieu, laat staan naar casussen zoals Bhopal. Volgens politicologe Vergès doet dat de waarheid onrecht aan. 'Want het zijn de mensen in het globale Zuiden die het eerst getroffen zullen zijn door de klimaatopwarming.' De Canadese ontwerphistorica Leanne Wierzba gaat mee in die redenering. 'Kledingarbeiders in Bangladesh lopen niet enkel het risico dat de fabrieken waar ze werken mogelijk onveilig zijn,' beargumenteert de historica na het lezen van Vergès' essay. 'Zij zijn ook de eersten die de gevolgen dragen van de klimaatcrisis in het algemeen en de nalatigheid van de mode-industrie op vlak van milieuvervuiling in het bijzonder.'

Wierzba wijst op de geografische ligging van productielanden. ‘Alleen al daardoor zijn arbeiders kwetsbaar voor overstromingen. Ook worden arbeiders gedwongen om te koken met water dat vervuild is door afval van de textielindustrie.’ Dat zag ik in 2019 met mijn eigen ogen in West-Java, Indonesië. Maar liefst 40 miljoen inwoners van die regio zijn afhankelijk van de Citarumrivier. Ze wassen zichzelf of hun kleren in de rivier. Ze koken het water en gebruiken het om groenten en fruit schoon te maken. Veilig is dat niet. Maar liefst duizend fabrieken — vooral textielindustrie — dumpen hun afvalwater in de 269 kilometer lange rivier. Uit onderzoek van Greenpeace, in samenwerking met de lokale Padjadjaran Universiteit, blijkt dat het afvalwater zowel chemicaliën, hormoonverstoorders als zware metalen zoals kwik en chroom bevat. In het Greenpeace-rapport staat dat onder andere H&M, Adidas en Gap kleding en schoenen laten produceren in de fabrieken die hun afvalwater in de rivier dumpen.

Net zoals Kalkidan Legesse stelt Wierzba dat de mode-industrie vormen van kolonialisme in stand houdt.

Maar liefst duizend fabrieken — vooral textielindustrie — dumpen hun afvalwater in de 269 kilometer lange rivier.

‘Net als in de koloniale tijd zien we dat de risico’s en kosten gedragen worden door andere landen — en individuen — die minder rijk zijn en zo makkelijk ten prooi vallen aan uitbuiting. Europese en Amerikaanse merken doen zich superieur voor, maar in feite doen ze niks anders dan arbeid uitbesteden en materialen weghalen om zelf rijkdom te vergaren.’

Het is een dynamiek die inherent racistisch is, vindt Wierzba, zowel op sociaal als ecologisch vlak.

‘In die zin heeft de mode er mee voor gezorgd dat kolonialisme nooit gestopt is. Zonder ingrijpende structurele veranderingen en investeringen zullen deze omstandigheden niet verbeteren.’

Bio

Sarah Vandoorne specialiseert zich als freelance journaliste in een eerlijkere textielindustrie. Duurzaamheid is haar stokpaardje, maar meestal schrijft ze over onrecht en (on)macht, van katoenplantage tot klerkast. Eerder maakte ze reportages in Bangladesh, Indonesië en Marokko. Nu volgt ze vanuit Argentinië de impact van COVID-19 op deze sector op de voet. Daar schreef ze een e-book, *Shopdown*, over. Meer op haar website, ontketening.be.

